

TTIP'İN TÜRKİYE ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

*Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP) Türkiye'deki
Amerikan Şirketlerini Nasıl Etkileyecek?*

Nisan 2016

ANALİZ RAPORU

<i>Giriş</i>	2
<i>Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP): Geçmişi ve Geleceği</i>	3
<i>TTIP'in Çıkış Noktası</i>	3
<i>Müzakerelerde Görüşülen Konular</i>	3
<i>TTIP: Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri</i>	4
<i>TTIP: Türkiye'deki Amerikan İşletmeleri Üzerindeki Etkileri</i>	5
<i>Şirketlerin İhracat ya da İç Pazara Yönelmeleri</i>	5
<i>Sektörel Görüşler</i>	6
<i>İhracat Destinasyonları ve Alternatif Senaryolar</i>	7
<i>Senaryo I: Türkiye'nin dahil olmadığı TTIP</i>	7
<i>Senaryo II: Türkiye'nin dahil olduğu TTIP</i>	9
<i>Türkiye için Politika Seçenekleri</i>	9
<i>REFERANSLAR</i>	11

Giriş

Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP), global ekonomik krizin oldukça etkilediği dünyanın en büyük iki pazarı olan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Avrupa Birliği'nde (AB) büyüme ve yatırımı canlandırma girişimlerinin bir parçası olarak ortaya çıkmıştır. Müzakereler ilk olarak 13 Şubat 2013 tarihinde başlamıştır. Müzakerelere nasıl resmîyet kazandırılacağı ve anlaşma olumlu bir sonuca ulaşırsa ne tür değişiklikler getireceği henüz belirsizliğini korumaktadır.

TTIP'in çeşitli ülkeler üzerindeki potansiyel ekonomik etkisini değerlendirmek üzere birçok çalışma yürütülmüştür. Ancak, Türkiye'nin AB ile arasında Gümrük Birliği anlaşması olması ve fakat AB üyesi bir ülke olmaması, Türkiye için daha farklı ve kapsamlı bir analiz yapılması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu durum, (i) Türkiye'nin TTIP anlaşmasına dahil edildiği ve (ii) Türkiye'nin anlaşmanın dışında tutulduğu, ancak AB ile Gümrük Birliği içerisinde kaldığı farklı ekonomik etki senaryolarının analizini gerektirmektedir.

TTIP'in ekonomik etkileri hakkındaki mevcut literatürde spesifik olarak TTIP anlaşmasının ülkeler üzerindeki makro etkileri (GSYH, ihracatlar ve ticaret hacimleri vb.) değerlendirilmekte, TTIP'in ülkelerde bulunan önemli ekonomik aktörleri nasıl etkileyebileceği konusunun üzerinde çok fazla durulmamaktadır. Türkiye'nin dahil edildiği bir TTIP anlaşmasının, hem Türkiye'deki yerel işletmeleri, hem de son on yıl içerisinde ülkede önemli yatırımlar yapmış uluslararası şirketleri etkileyeceği doğrudur. Bugün, birçok büyük çokuluslu şirket Türkiye'de Orta Asya, Kuzey Afrika, Kafkaslar ve Doğu Avrupa faaliyetlerini yürüttükleri bölgesel merkezlere ve/veya hem yurt içi hem de komşu pazarlara hizmet verdikleri üretim tesislerine sahiptir.

Dolayısıyla, Türkiye'nin TTIP'in dışında tutulduğu bir senaryo, sadece ülkenin genel ticaret hacminde ve GSYH'sinde olası düşüşlere değil, aynı zamanda ülkede ticaretle ilgili faaliyetlere odaklanan yabancı şirketler üzerinde de etkiye neden olmaktadır. Örneğin, Amerikan şirketlerinin başlangıçta Türkiye'de yatırım yaptığı koşullar, kurallar ve yönetmelikler, TTIP'in gerçekleştirilmesini müteakip yeniden belirleneceğinden ve ABD ile AB arasındaki gümrük tarifeleri ve tarife dışı engellerin yeniden düzenlenmesinden dolayı köklü değişikliklere tabi olabilir. Türkiye'deki şirketler, yeni maliyetler ve rakipler ile değişen pazar koşulları, kural ve yönetmelikler ile karşılaşabilirler.

Bu çalışmada, TTIP'in Amerikan şirketlerine olası etkileri bahsi geçen iki farklı senaryo düzleminde analiz edilmektedir. Bu da, Türkiye'nin iş ve yatırım ortamı hakkında kapsamlı deneyim ve bilgiye sahip olan AmCham Türkiye/ABFT üye şirketlerinin üst düzey yöneticileri ile gerçekleştirilen derinlemesine görüşmelerin kapsamlı analizi ile mümkün olmaktadır. Bu görüşmeler aynı zamanda, TTIP'in ithalatçılar, ihracatçılar ve yurtiçi odaklı şirketler ile hizmet sağlayıcılar ve endüstriyel üreticiler üzerindeki farklı etkilerinin detaylı olarak incelendiği çevrimiçi araştırmanın oluşturulmasına katkı sağlamıştır. Çalışmada, Türkiye'deki yetkili makamlara yönelik çeşitli politika seçenekleri ve şirketlerin TTIP ile ilgili beklentileri de incelenmiştir.

Genel anlamda sonuçlar, Türkiye'nin dışında tutulduğu bir TTIP anlaşmasının, Türkiye'de faaliyet gösteren birçok Amerikan şirketi üzerinde olumsuz etki yaratacağını destekler niteliktedir. Bu etkiler, Türkiye ekonomisi üzerinde negatif etkiler ve yurt içi talepte düşüş, Avrupa ve Amerika pazarlarında daha güçlü ithalat rekabeti, şirketler için olası maliyetler yaratacak kanun ve yönetmelik değişiklikleri gibi birçok farklı kanalda hissedilecektir. Öte yandan, Türkiye'nin TTIP'e dahil edilmesi şirketlerin büyümesi ve ticaretin artışı gibi önemli olumlu etkileri beraberinde getirecektir.

Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP): Geçmiş ve Geleceği

TTIP'in Çıkış Noktası

İlk olarak 2013 yılı Şubat ayında başlayan müzakerelerden bu yana birçok görüşme gerçekleştirildi. Bu anlamda hem ABD hem de AB tarafında müzakerelerin 2016 yılı sonuna kadar, 2016 ABD başkanlık seçimlerinden önce sonuca ulaşması beklenmekteydi. Bununla birlikte, gecikme olması da öngörülmektedir. Müzakereler, her iki tarafın da nihayetinde anlaşmanın esasını teşkil edecek olan taslak metinleri hazırlamaya başladıkları bir noktaya gelmiştir. Her ne kadar müzakerelerde ilerleme kaydedilmişse de, ABD ve AB'nin anlaşmayı sonuçlandırmak için atması gereken daha çok adım bulunmaktadır. Öte yandan, 5 Ekim 2015 tarihinde on iki ülke (ABD, Kanada, Meksika, Şili, Peru, Japonya, Malezya, Vietnam, Singapur, Avustralya ve Yeni Zelanda) ABD Senatosu'nun onayına tabi olan serbest ticaret anlaşması Trans-Pasifik Ortaklığı'nı (TPO) imzalamıştır. TPO anlaşması neredeyse tamamlanmak üzere olduğu düşünüldüğünden TTIP müzakerelerinin hızlanması beklenmektedir.

Müzakerelerde Görüşülen Konular

Müzakereciler gümrük tarifelerinin kaldırılması konusunda karşılıklı olarak ilk tekliflerini vermişler, ancak AB'nin ABD tarafından sunulan teklifi olumlu değerlendirmemesi müzakereleri durma noktasına getirmiştir. Mevcut durumda her iki taraf da tekliflerini yeniden gözden geçirmektedir. Aynı zamanda, hizmet sektörü ile ilgili tekliflerini de birbirlerine sunmuşlar, ancak AB finansal hizmetlerde pazar erişimini anlaşmanın dışında tutmuştur. Diğerlerinin yanında bu husus, TTIP müzakerelerinde tartışmalı bir konu olmayı sürdürmektedir. AB, TTIP'in pazar erişimi konusunun ötesine geçmesini ve iki taraf arasındaki mevzuata ilişkin farklılıkları azaltmak üzere finansal hizmetlerin mevzuatına ilişkin işbirliğine odaklanılmasını istemektedir. ABD ise finansal hizmetlere "erişim hususlarının" TTIP'e dahil edilmesini ve mevzuata ilişkin hususların uluslararası platformlarda müzakere edilmesini desteklemektedir.

TTIP müzakerelerinde AB ile ABD arasındaki tartışmalı diğer ana konular, yatırımcı-devlet uyuşmazlıklarının çözüm mekanizması (ISDS), kamu ihaleleri ve genetiği değiştirilmiş organizmalardır.

Yatırımcı-Devlet Uyuşmazlıklarının Çözümü (ISDS):

Yatırımcı Devlet Uyuşmazlıklarının Çözümü, Avrupa'daki TTIP müzakerelerinde ortaya çıkan en tartışmalı konulardan biridir. Avrupa'daki delegeler, ABD tarafından talep edilen ve Avrupa'da çevre, sosyal ve sağlık yönetmeliklerini zora sokabilecek özel tahkim hükümlerinden endişe duymaktadır. Yaygın olarak TTIP'in, hükümetlerin kamu yararını düzene sokma konusundaki gayretlerini kısıtladığına inanılmakta ve çokuluslu şirketlere önemli ölçüde avantaj sağladığı düşünülmektedir. 8 Temmuz 2015 tarihinde, Avrupa Parlamentosu özel tahkim konusundaki teklifini, hakemlerin resmi bir makam tarafından tayin edilmesi, duruşmaların halka açık olması ve hükümlerin temyiz edilebilir olması kaydıyla kabul etmiştir. Eylül 2015'te Avrupa Komisyonu tarafından, halen Avrupa Konseyi ve Parlamentosu'nda müzakere edilmeyi bekleyen yeni bir Yatırım Mahkemesi Sistemi önerilmiştir. Bu öneri ile şeffaflığın artırılması ve sisteme karşı güven oluşturulması amaçlanmıştır. Nihai hedef ise, tüm mevcut uyuşmazlık çözümü mekanizmalarının yerini alabilecek bir Uluslararası Yatırım Mahkemesi oluşturmaktır.

Kamu İhaleleri:

AB Komisyonu kamu ihaleleri konusunda ABD'den daha istekli görünmektedir. Komisyon özellikle ABD tedarik piyasasındaki, AB işletmelerinin ihale sürecine adil erişimini potansiyel olarak reddedebilecek yerel tedarikçi gerekliliklerini ortadan kaldırmaya eğilimlidir. Bununla birlikte, ABD AB'nin taleplerini karşılamada bazı güçlüklerle karşılaşabilir. Bunun ana nedeni, ABD federal hükümetinin bağımsız eyaletlerdeki kamu tedarik piyasaları için bağlayıcı kararlar alamamasıdır.

Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar (GDO'lar)

GDO'lar, AB ve ABD'nin mevzuata yaklaşımlarının esas olarak birbirinden farklılık gösterdiği bir başka alandır. AB GDO'ları tedbir amacıyla büyük ölçüde yasaklarken, ABD'nin risk değerlendirme konusunda bilime dayalı yaklaşımı nedeniyle GDO'lar yüksek oranda erişilebilir hale gelmiştir. AB müzakerecileri birçok kez bu konunun TTIP görüşmeleri için bir kırmızı çizgi olduğunu vurgulamışlardır.

Diğer Konular

Transatlantik ilişkisinde, veri gizliliği konusundaki farklı yaklaşımlar ve Ulusal Güvenlik Teşkilatı'nın (NSA) Haziran 2013'ten bu yana gözetim faaliyeti ile ilgili gizli bilgilerin yetkisiz olarak açıklanmasının diplomatik yansımaları gibi geniş kapsamlı konuların müzakereleri daha karmaşık hale getirme potansiyeli bulunmaktadır.

TTIP: Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri

Her ne kadar TTIP müzakereleri sonuçlanmamış olsa ve anlaşmanın nihai sonucu henüz bilinmese de, AB-ABD arasındaki ticaretin serbestleştirilmesinin hem transatlantik hem de global ekonomilere olumlu bir katkı sağlaması beklenmektedir. İlk etki değerlendirmeleri geniş kapsamlı bir ticaret ve yatırım anlaşmasının AB'ye her yıl ilave 119 milyar Euro ve ABD'ye de her yıl 95 milyar Euro getirebileceğini ve global anlamda da geliri neredeyse 100 milyar dolar artıracığını göstermektedir (Francois ve ark., 2013).

TTIP'in ABD ve AB'de refah ve ekonomik büyüme sağlaması beklenirken, TTIP'in üçüncü ülkeler üzerindeki potansiyel etkilerinin boyutu halen belirsizdir ve tartışmaya açıktır. Bunun sebebi TTIP'in üçüncü ülkeler üzerindeki etkisinin, global değer zincirlerine katılım, TTIP ülkeleri ile üçüncü ülkeler arasında önceden var olan ayrıcalıklı düzenlemelerin tabiatı, bu ülkelerin ekonomik yapısı ve ülkelerin TTIP mevzuatına ilişkin düzenlemeleri benimseme becerisi de dahil olmak üzere, pek çok farklı faktöre bağlı olmasıdır (Akman ve ark., 2015).

Türkiye'nin TTIP'in dışında tutulması ile ilgili temel endişeleri, ülkenin global ekonomiye olan derin entegrasyonu ve Türkiye-AB Gümrük Birliği anlaşması aracılığıyla AB ile olan yakın bağlarından ortaya çıkmaktadır (Kirişçi, 2015). ABD ve AB arasındaki gümrük tarifeleri ve tarife dışı engellerin kaldırılması, ABD'den yapılan ihracatların, Türkiye-AB Gümrük Birliği nedeni ile gümrük tarifeleri ve tarife dışı engellere tabi olmaksızın AB aracılığıyla Türkiye'ye girebilmesi anlamına gelmektedir. Öte yandan, ABD'ye satılan Türk malları üzerindeki gümrük tarifeleri yürürlükte kalacaktır. Bu bağlamda, Türkiye'nin anlaşmanın dışında tutulması, ticaretin yönünün değişmesi ve ülke için refah kaybı ile sonuçlanabilir.

Felbermayr ve Larch (2013) tarafından yapılan bir araştırmada, TTIP'in AB ve ABD'nin yanı sıra Türkiye de dahil olmak üzere üçüncü ülkeler üzerindeki muhtemel etkileri değerlendirilmektedir. Yazarlar iki alternatif senaryoyu değerlendirmektedir: (i) yalnızca gümrük tarifelerinin kaldırılmasını içeren sınırlı ticaret serbestleşmesi ve (ii) hem gümrük tarifelerinin hem de tarife dışı engellerin kaldırılmasını içeren geniş kapsamlı ticaret serbestleşmesi Türkiye'nin GSYH'sine bakıldığında, birinci senaryoda %0.27'lik ve geniş kapsamlı ticaret serbestleşmesi anlamına gelen ikinci senaryoda ise %2.5'lik bir kayıp tahmin edilmektedir.

Öte yandan, Oztrak ve Duvar (2014) yaptıkları çalışmada, TTIP'in dışında bırakılması halinde Türkiye'nin potansiyel kaybını hesaplamak için, Felbermayr ve Larch (2013) tarafından yapılan çalışmanın sonuçlarını ve Türkiye'nin Onuncu Kalkınma Planı 2018 hedeflerini birleştirmişlerdir. Bu çalışmaya göre, AB ve ABD arasındaki gümrük tarifelerinin kaldırılması Türkiye'nin 1.7 milyar dolar kaybetmesine yol açarken (reel olarak), Türkiye'nin hem gümrük tarifelerinin hem de tarife dışı engellerin kaldırılmasına bağlı kaybının 15.4 milyar dolar olması (reel olarak) beklenmektedir.

Mavuş ve ark. (2013) tarafından yapılan bir başka çalışmada, Türkiye'nin anlaşmaya dahil edilmesi ve dışında tutulması göz önüne alınarak, TTIP anlaşmasının Türk ekonomisi üzerindeki potansiyel etkileri analiz edilmektedir. Sonuçlar, eğer AB ve ABD arasında gümrük tarifeleri kaldırılırsa ve tarife dışı engeller azaltılırsa, Türkiye'nin TTIP ortaklığının dışında tutulmasının Türkiye'nin GSYH'sinde yüzde 0.59'luk ve Türkiye'nin

ihracatlarında yüzde 0.45'lik bir kayba yol açacağını göstermektedir. Bununla birlikte, Türkiye'nin ortaklığa dahil edilmesi GSYH'sini yüzde 4.0 ve ihracatlarını da yüzde 6.9 artıracaktır. Aynı zamanda, Türkiye'nin TTIP'e dahil edilmesinin sadece Türkiye için değil, aynı zamanda AB ve ABD için de önemli ekonomik kazançlar getireceği gösterilmektedir. Türkiye'nin anlaşmanın dışında tutulması durumunda AB ve ABD'nin reel GSYH kazançları %0.26 ve %0.30 olarak gerçekleşirken, Türkiye'nin dahil edilmesi durumunda her iki ekonomi için GSYH kazançları sırasıyla %0.28 ve %0.304 olacaktır.

Genel olarak, neredeyse tüm çalışmalar Türkiye ekonomisinin, eğer TTIP anlaşmasına dahil edilmezse olumsuz yönde etkileneceğini kabul etmektedir. Birçok çalışma aynı zamanda, Türkiye'nin TTIP'e dahil olmasının sadece Türkiye'nin ekonomisine değil, aynı zamanda konuya dahil olan diğer tarafların da yararına olacağı sonucuna ulaşmıştır.

TTIP: Türkiye'deki Amerikan Şirketleri Üzerindeki Etkileri

AmCham Türkiye/ABFT, TTIP'in Türkiye'deki Amerikan şirketleri üzerindeki olası etkilerini anlamak üzere, Türkiye'de önemli yatırımları olan ABD şirketlerinin üst düzey yöneticileri ile yapılan kapsamlı görüşmelerden ve 135'den fazla üye şirketinin temsilcilerine açık, çevrimiçi araştırmadan oluşan bir analiz yürütmüştür.

Bu kapsamda, Türkiye'de faaliyet gösteren on Amerikan şirketinin CEO/Ülke Yöneticileri ile kapsamlı görüşmeler yürütülmüştür. Şirketler hizmet, üretim ve inşaat da dahil olmak üzere, çeşitli sektörlerden seçilmiştir. Yöneticilere Türkiye'deki faaliyetlerinin kapsamı, kendilerini ülkede faaliyet göstermeye "çeken faktörler" ve eğer TTIP imzalanırsa ne tür değişiklikler bekledikleri sorulmuştur.

Etraflı görüşmelerin ardından, çevrimiçi araştırma tasarlanmış ve 135'den fazla AmCham Türkiye/ABFT üyesi şirketin görüşüne sunulmuştur.¹ Araştırmada, Türkiye'de faaliyet gösteren Amerikan şirketlerinin TTIP'den ne şekilde etkilenebilecekleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda şirketlerin ABD ve AB arasında bir TTIP anlaşmasının gerçekten imzalanıp imzalanamayacağına ve Türkiye'nin alternatif senaryolarda benimseyebileceği politika seçeneklerine ilişkin görüşleri de sorulmuştur.

Genel bulgular, Türkiye'de faaliyet gösteren ABD şirketlerinin çoğunluğunun, ülkenin iş ve yatırım potansiyeline ve sağlam pazar dinamiklerine bağlı olarak, Türkiye'deki faaliyetlerinin uzun vadeli devamlılığı yönünde ortak bir görüş paylaştıklarını göstermektedir. Bununla birlikte, Türkiye'nin TTIP'in dışında tutulması, genel ekonomi ve yurt içi talep üzerindeki potansiyel olumsuz etkileri bakımından, cevap veren tüm şirketler için ortak bir endişe teşkil etmektedir. TTIP'in Türkiye'de faaliyet gösteren bağımsız ABD şirketleri üzerindeki etkileri söz konusu olunca, görüşlerin değişiklik gösterdiği görülmektedir. Şirketlerin *ihracat ya da iç pazara yönelmeleri, üretim hatları ve ihracat destinasyonları* değerlendirmelerde belirleyici faktörlerdir.

A. Şirketlerin İhracat ya da İç Pazara Yönelmeleri

i. İç Pazara Yönelen Şirketler Nasıl Etkilenecektir?

İç pazara yönelmiş, satışlarının büyük bölümünü iç pazarda yapan şirketler arasında, genel ekonomi üzerinde olumsuz etki ve talepte düşüş ortak endişelerdir. Özellikle, müşterileri Avrupa pazarına satış yapan Türk ihracatçıları olan şirketler, TTIP'in Türkiye'nin AB'ye yaptığı ihracatlarda azalmaya yol açması halinde gelirlerde düşüş beklemektedir. İmalatçı bir şirketin ifade ettiği üzere, bu şirketin müşterilerinin Avrupa pazar payında düşüş yaşaması "şirketin faaliyetlerine büyük ölçüde hız kaybettirebilecektir".

¹ Araştırmaya katılan toplam şirket sayısı 40' tır. Bu şirketlerin ikisinin stratejik fonksiyonu bulunmakta olup, 16'sı üretim yapmakta ve üreticilerin yaklaşık yarısı Türkiye'de hizmet sektöründe faaliyet göstermektedir. Toplamda 29 şirket hizmet sektöründe faaliyet göstermekte ve stratejik fonksiyonu bulunmaktadır.

ii. *Türkiye'deki Merkezlerinden AB'ye İhracat Yapan Şirketler Nasıl Etkilenecektir?*

Genel ekonomi hakkındaki endişenin yanı sıra, Türkiye'deki merkezlerinden AB'ye ihracat yapan bazı Amerikan şirketleri, Avrupa pazarında yükselen bir rekabet riski görmektedirler. Bu şirketler, ABD'deki bazı rakiplerinin gümrükler serbest bırakıldığında veya düzenlemeler rahatlatıldığında pazara girebileceklerini ifade etmektedirler. Türkiye ile AB arasında hiçbir gümrük olmadığı durumda Avrupa aracılığıyla yapılan satışlar, her ne kadar büyük bir endişe olarak değerlendirilmese de, iç pazarda daha fazla rekabet kaynağı olarak görülmektedir.

iii. *ABD Pazarına Doğrudan İhracat Yapan Şirketler Nasıl Etkilenecektir?*

ABD pazarına doğrudan ihracat yapan şirketler, Türkiye'nin yer almadığı bir TTIP'in, gümrük tarifelerinin Avrupalı şirketler için kaldırılmasına, ancak Türk şirketleri için kaldırılmamasına yol açacağını savunmaktadırlar. Şirketlerin Avrupalı rakiplerine - aynı zamanda ABD pazarını da hedef almış olanlar - sağlanan her türlü ilave avantaj, onların Türkiye'deki faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyebilecektir. Şirketlerin Türkiye'de faaliyet göstermeyi tercih etmelerinin bir nedeni de, nispeten daha düşük işçilik masraflarına ve Türk hükümeti tarafından sağlanan yatırım teşviklerine bağlı olarak bir maliyet avantajı kazanmalarındır.

B. Sektörel Görüşler

Sektör analizi, TTIP'in getirebileceği olası mevzuat değişikliklerinin sektör-spesifik zorluklar yaratma potansiyeli olduğunu göstermektedir.

i. *İlaç ve Gıda:*

AB'ye ihracat yapan Amerikan şirketleri için, mevzuata ilişkin değişiklikler mevcut ürün gruplarında ve müşteri talebinde önemli değişiklikler yaratabilir. Şirket temsilcileri mevzuata ilişkin kuralların bazen hükümetler tarafından kazananları seçmek için kullanıldığını, bunun da rekabeti olumsuz yönde etkilediğini belirtmektedirler.

İç pazara yönelen Amerikan şirketleri için etki dolaylıdır. Araştırma katılımcıları, AB'deki mevzuatta gerçekleşen bir değişikliğin genelde iç pazara yansıdığını, bunun nedeninin de Türkiye'nin değişiklikleri kapsamlı inceleme yapmaksızın neredeyse derhal mevzuat sistemine adapte etme eğilimi gösterdiğini ileri sürmektedir. Gıda endüstrisindeki bir yönetici, “*bu tür birçok değişiklik -- yurt dışı etkilerinin neler olacağı hakkında hiçbir değerlendirme yapmadan -- geçmiş yıllarda olumsuz etkilere neden olmuştur*” şeklinde ifade etmiştir.

ii. *Hizmet:*

Hizmet sektörü en az etkilenen sektör gibi görünmektedir. Şirket temsilcileri konuya oldukça fazla ilgi göstermekte ve TTIP'in Türkiye dahil olmadan imzalanması halinde, Türkiye'nin genel ekonomisi üzerinde olumsuz bir etki oluşturmasını beklediklerini ileri sürmektedir. Öte yandan temsilciler, şirketlerinin faaliyetlerine her zamanki gibi devam edeceği beklentisini de paylaşmaktadır. Araştırma katılımcılarından bazıları, Türkiye'nin anlaşmanın bir ortağı olması halinde, hizmetlerin AB'ye genişlemesi ihtimalini gözlemlemekte olup, bu durum bir CEO tarafından şu şekilde ifade edilmiştir: “*çünkü o zaman Avrupa standartlarında bir şirket olarak kabul edileceğiz ve Avrupalı müşteriler bize daha çok güvenecekler*”.

iii. *Üretim:*

TTIP'in Türkiye dahil olmadan imzalanması halinde, üretim sektörü rekabette beklenen artışa bağlı olarak daha fazla etkilenecektir.

Türkiye'nin TTIP'e dahil edilmesi ile ilgili olumlu etkiler a katılımcıları tarafından dahil edilmemesinin olumsuz etkilerinden daha çok vurgulanmıştır. Görüşülen tüm CEO'lar/Yöneticiler Türkiye'yi anlaşmanın bir parçası olarak görme isteklerini ifade etmişlerdir. Hatta bazı katılımcılar Orta Asya'daki ve diğer pazarlardaki yatırımlarını artırmak için Türkiye'yi daha iyi bir merkez üssü olarak göreceklere bile dikkat çekmişlerdir.

C. İhracat Destinasyonları ve Alternatif Senaryolar

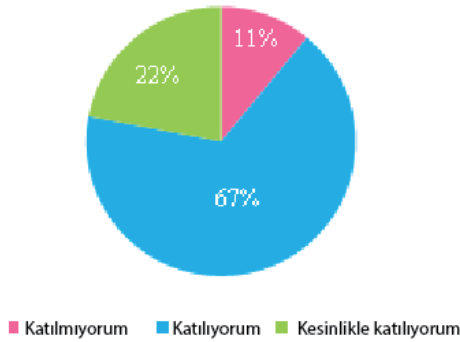
Senaryo I: Türkiye'nin dahil olmadığı TTIP

i. ABD'ye İhracat Yapan Şirketler Nasıl Etkilenecektir?

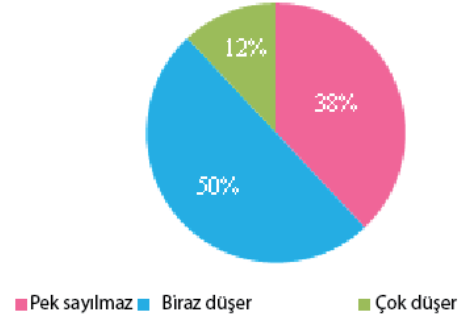
Genel sonuçlar Türkiye'nin TTIP'in dışında tutulduğu bir durumun ABD pazarına ihracat yapan şirketler için daha büyük bir endişe yarattığını göstermektedir. Şirketler AB ile ticaret engellerinin kaldırılmasının -- ama Türkiye ile değil -- şirketlerin Avrupalı rakiplerine kıyasla maliyet avantajını büyük ölçüde düşüreceği yönündeki ortak endişeyi paylaşmaktadır.

Beklenti aynı zamanda ABD pazarına giren Avrupalı girişimcilerden rekabet yönünden bir artış olacağı yönündedir. Buna göre, araştırma katılımcılarının %89'u rekabetin artacağı yönünde bir algıyı paylaşmaktadır ve %62'si eğer Türkiye TTIP'in dışında bırakılırsa ihracat hacimlerinde bir düşüş öngörmektedir (Şekil 1; Şekil 2). Kaybedilen rekabet gücüne bağlı olarak üretimlerini başka lokasyonlara kaydırmayı düşünüp düşünmedikleri sorulduğunda, katılımcıların %30'u bunu "belki" yapacaklarını belirtmiştir.

Şekil 1
"AB'den ABD pazarına giren yeni rakipler ihracat pazarınızdaki rekabeti arttıracaktır."

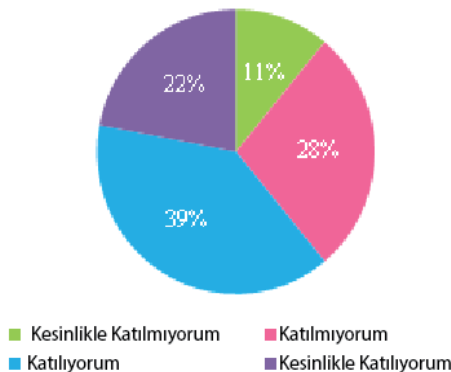

Şekil 2
"ABD'ye olan ihracatlarınızın hacmi etkilenir mi?"

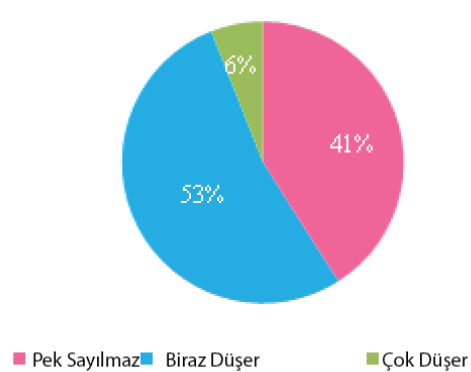

Öte yandan, AB'ye ihracat yapan Amerikan şirketleri aynı zamanda ABD'den gelen yeni girişimcilere bağlı olarak kendi ihracat pazarlarında rekabette bir artış beklemektedir, ancak ABD pazarında olduğu kadar güçlü bir rekabet artışı beklenmemektedir. Araştırma katılımcılarının %61'i rekabetin daha sert hale gelmesini beklemekte ve %59'u eğer TTIP gerçekleşirse ihracat hacimlerinin bir şekilde düşmesini beklemektedir (Şekil 3; Şekil 4). Beklentilerin Avrupa pazarı için daha düşük olmasının bir sebebi de, Türkiye'deki Amerikan şirketlerinin halihazırda kendi ABD emsalleri ile zaten rekabet halinde olmaları gösterilebilir. Bununla birlikte, Türkiye'de bulunmak AB pazarına gümrüksüz erişim sağlar ancak bu durum TTIP Türkiye olmadan gerçekleştirilirse kullanılamayacak olan bir avantajdır.

Şekil 3
"ABD'den AB pazarına giren yeni rakipler ihracat pazarınızdaki rekabeti arttıracaktır."

Şekil 4
"AB'ye olan ihracatlarınızın hacmi etkilenir mi?"

İç Pazarı Bekleyen Sonuçlar Nelerdir?

Eğer Türkiye TTIP'e dahil edilmezse, iç talepteki düşüş, Amerikan şirketleri de dahil olmak üzere iç pazardaki tüm işletmeleri olumsuz anlamda etkileyebilecektir. Bununla birlikte, Amerikan şirketleri aynı zamanda başka bir kanaldan da olumsuz etkilenebilir. Türk pazarında satışları olan Amerikan şirketleri TTIP'in yürürlüğe girmesinden sonra iç pazarda daha fazla rekabetle karşılaşabilir. ABD'den gelen rakipler ticaret engelleri olmaksızın AB aracılığıyla Türkiye'ye erişim sağlayabilir. TTIP'den önce bunu karlı bulmayanlar, düşük gümrük tarifeleri ve daha uyarlanabilir yönetmelikler gibi yeni maliyet avantajlarına bağlı olarak pazara girmeyi düşünebilirler.

Bu türde bir rekabetin iç pazardaki faaliyetlerini etkileyip etkilemeyeceği sorulduğunda, araştırma katılımcılarının %59'u olumsuz bir etkiye sahip olacağı anlayışını paylaşmıştır; bununla birlikte, araştırma katılımcılarının yaklaşık üçte ikisi etkinin çok sınırlı olacağına inanmaktadır. Faaliyetlerini Türkiye dışına taşımayı düşünüp düşünmeyecekleri sorulduğunda, katılımcıların yalnızca %12'si "belki" düşünebileceklerini belirtmiştir. Katılımcıların %45'i ise hiçbir surette düşünmedikleri yönünde cevap vermiştir.

ii. ABD'den Türkiye'ye İhracat Yapan Şirketler Nasıl Etkilenecektir?

Türkiye, eğer TTIP anlaşmasının dışında tutulursa, ABD'den yapılan ihracatlar için kendi gümrük tarifelerini ve mevzuatını koruyacaktır. Bu da AB'de faaliyet gösteren Amerikan şirketlerine, Türkiye'de bulunanlara kıyasla maliyet avantajları sağlayabilir.

Araştırma, ABD'den ithalat yapan Amerikan şirketleri için ithalat tarifelerinin ve mevzuatının ne kadar kısıtlayıcı olduğu sorusunu yöneltmiştir. Araştırma katılımcılarının %62'si hem ithalat tarifelerinin hem de mevzuatın kısıtlayıcı olduğunu ifade etmiştir. Bunların yaklaşık %40'ı her ikisinin de oldukça kısıtlayıcı olduğunu ifade etmiştir. Bu durum, ithalat tarifelerindeki bir düşüşün Türkiye'deki Amerikan şirketlerine büyük ölçüde fayda sağlayacağı anlamına gelmektedir.

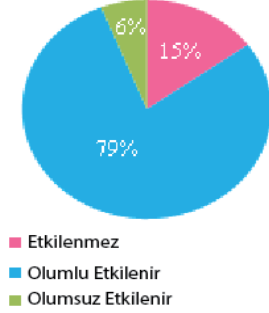
Türkiye, AB ile gümrük birliğinin bir parçası olduğundan, eğer TTIP imzalanırsa Amerikan ürünleri Türkiye'ye Avrupa pazarı aracılığıyla gümrükten muaf olarak girebilecektir. Bunun yanı sıra görüşme yapılan kişilerden biri, AB aracılığıyla ithalat yapmanın dolaylı masraflarının, gümrükteki gecikmelere, taşıma masraflarına vs. bağlı olarak, en az halihazırda AB ile Serbest Ticaret Anlaşması (STA) olan, ancak Türkiye ile olmayan bazı diğer ülkelerden Türkiye'ye yapılan doğrudan ithalatlar kadar masraflı olduğu görüşünü ortaya koymuştur.

Türkiye'de bulunan ve ABD'den ithalat yapan Amerikan şirketlerine aynı zamanda, eğer TTIP imzalanırsa dolaylı ithalatlar aracılığıyla herhangi bir maliyet avantajı bekleyip beklemedikleri veya faaliyetlerinin bir bölümünü avantaj sağlamak için AB lokasyonlarına kaydırmayı düşünüp düşünmedikleri sorulmuştur. Katılımcıların %62'si dolaylı olarak AB aracılığıyla ithalatın herhangi bir maliyet avantajı sağlayacağını kabul etmemiştir ve sadece bir şirket faaliyetlerini kaydırmayı düşünebileceğini belirtmiştir. Her ne kadar ithalat masrafları Türkiye'deki Amerikan şirketleri için önemli olsa da, TTIP'in dolaylı ihracatı başlatmaya veya lokasyonlarını AB'ye kaydırmaya yeterli olacak kadar önemli bir avantaj getireceğine inanmamaktadırlar.

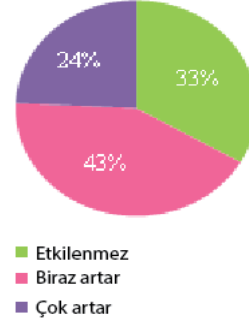
Senaryo II: Türkiye'nin dahil olduğu TTIP Anlaşması

Araştırmaya katılan Amerikan şirketlerinin %79'u eğer Türkiye TTIP'e dahil edilirse büyük ölçüde fayda sağlayacağı görüşünü paylaşmaktadır. Katılımcıların %66'sı bu durumun kendilerini ülkede daha çok yatırım yapmaya teşvik edeceğini ifade etmekte ve %24'ü yatırımlarının oranının önemli ölçüde artacağını belirtmektedir.

Şekil 5
"Türkiye'nin TTIP'e dahil edilmesi şirketinizin Türkiye'deki faaliyetlerini nasıl etkiler?"

Şekil 6
"Türkiye'deki yeni yatırımlarınız veya büyüme planlarınız nasıl etkilenir?"

Türkiye'nin TTIP'e dahil olması aynı zamanda hem ithalatçılar hem de ihracatçılar için karlı görünmektedir. ABD'ye ihracat yapan Amerikan şirketlerinin %50'si ihracatlarının artacağını belirtmekte ve ithalatçıların %63'ü de ABD'den ithalatlarının artacağını ifade etmektedir. Dolayısıyla, ABD ve Türkiye arasındaki ticaret hacmindeki artış her iki taraf için de faydalı olacaktır.

Birçok Amerikan şirketi gelirlerinin büyük kısmını deniz aşırı yatırım yaparak kazanmaktadır (Cummings ve ark., 2010; Slaughter, 2009). Araştırmanın sonuçları Türkiye'nin TTIP'e dahil edilmesinin, Türkiye'deki Amerikan şirketlerinin yatırımlarını ve ticaret hacmini artıracığını göstermektedir.

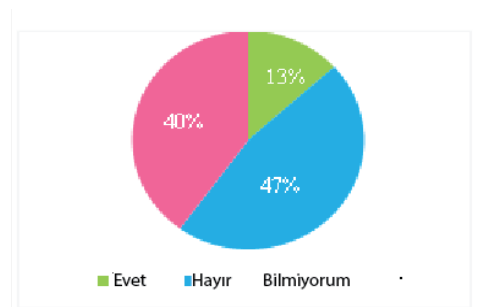
Türkiye için Önerilen Politika Seçenekleri

Türkiye'de bulunan Amerikan şirketlerinin büyük bir çoğunluğu, önümüzdeki dönemde yapılabilecek yatırımlar ve ticaret hacimlerindeki yüksek olasılıklı artış beklentisi dolayısıyla, Türkiye'yi TTIP anlaşmasının bir parçası olarak görmeyi istemektedir. Aynı zamanda, şirketlerin önemli bir bölümü, eğer Türkiye anlaşmanın dışında bırakılırsa işletmelerinin bundan olumsuz etkilenebileceğini düşünmektedir. Araştırma sonuçlarına dayalı olarak, Amerikan şirketlerinin büyük bir çoğunluğu (%67), TTIP'in ABD ile AB arasında imzalanacağına ve Türkiye'nin anlaşmada yer almayacağına inanmaktadır. (Şekil 7; Şekil 8)

Şekil 7
"TTIP anlaşmasının ABD ile AB arasında imzalanacağına inanıyor musunuz?"

Şekil 8
"ABD ile AB arasında TTIP anlaşması imzalandığında, Türkiye'nin anlaşmada yer alacağına inanıyor musunuz?"

Bu sonucun olumsuz etkilerini hafifletmek üzere, sunulan ilk ve en iyi politika önerisi, ABD, AB ve Türkiye yetkilileri de dahil olmak üzere tüm tarafların, Türkiye'yi TTIP müzakerelerine dahil etmenin yollarını bulmaları olacaktır. Geniş çapta desteklenen ancak olasılığı daha düşük olan bu önerinin yanı sıra, şirketler Türkiye için alternatif politika hareketleri olarak aşağıdaki seçenekleri önermektedirler. (Şekil 9)

1. ABD ile Ayrı Ticaret Anlaşması İmzalamak

Her ne kadar bu tür bir anlaşmanın hangi koşullar altında mümkün olacağı açık olmasa da, araştırmaya katılan Amerikan şirketlerinin %60'ı bu tür bir anlaşmanın kendi faaliyetleri açısından faydalı olacağını belirtmektedir.

2. AB ile Olan Mevcut Gümrük Birliği Anlaşmasında Değişiklik Yapmak

Türkiye ile AB arasındaki gümrük birliği anlaşmasının devam eden modernizasyonu potansiyel olarak hizmetler, tarım ve kamu ihaleleri hakkında maddeler içerecektir. Araştırmaya katılan Amerikan şirketlerinin %67'si anlaşmanın modernizasyonunun kendi faaliyetleri açısından faydalı olacağına inanmaktadır.

3. TTIP'den Etkilenen Şirketler için Vergi veya Devlet Teşvikleri

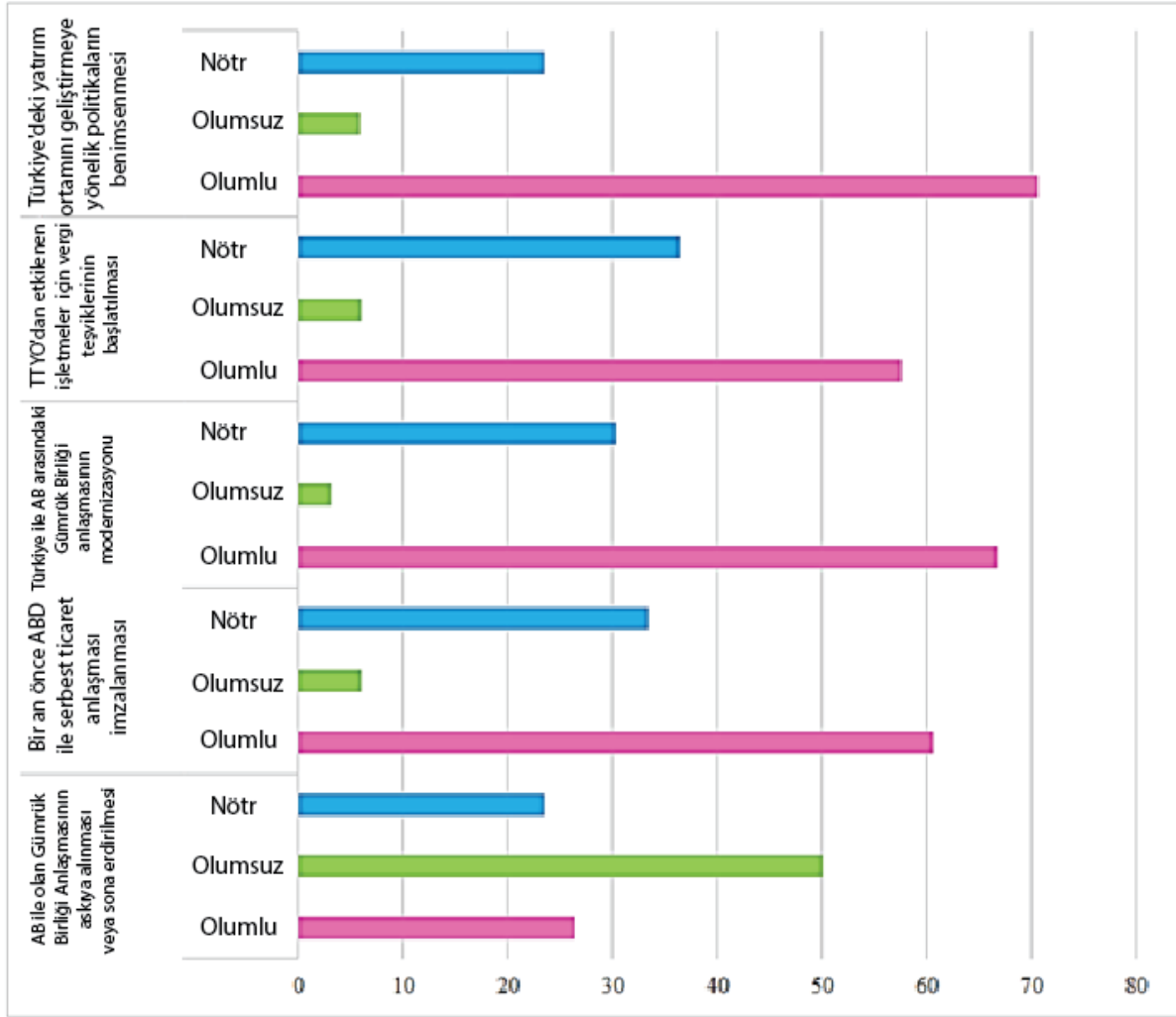
Türkiye'nin dahil olmadığı bir TTIP anlaşmasının ekonomideki olumsuz etkilerini azaltmak üzere bazı vergi veya devlet teşvikleri uygulanabilir. Türkiye'de faaliyet gösteren Amerikan şirketlerinin %58'i bu tür bir politikanın kendi faaliyetleri açısından faydalı olacağını belirtmektedir.

4. Türkiye'nin İş ve Yatırım Ortamını Güçlendirmek

Araştırma süresince, Türkiye'de bulunan Amerikan şirketlerinin temsilcileri birçok kez Türkiye'nin TTIP'e dahil edilmesinin önemini kabul etmiş ve şirketlerin büyük çoğunluğu bu senaryonun kendilerini Türkiye'deki yatırımlarını artırmaya yönlteceğini vurgulamışlardır.

Bununla birlikte, Türkiye'nin dahil olmadığı bir TTIP anlaşmasının yer aldığı senaryoda, şirketler bu koşulda dahi ülkede faaliyetlerini sürdürmeyi tercih edeceklerini belirtmektedir. Bunun için ön koşul, iş ve yatırım ortamına yönelik ekonomik reformların istikrarlı bir şekilde uygulanmasıdır. Bu politika önerisi, araştırmaya katılan ABD şirketleri tarafından %70'lik bir oranla en yüksek oranda tercih edilen öneridir. Bu şirketler, bu tür kanun ve yönetmeliklerin Amerikan şirketlerinin faaliyetlerini olumlu yönde etkileyeceği ve Türkiye'nin ABD yatırımlarını ve ticaretteki payını artırmayı sürdüreceği anlayışını paylaşmaktadır.

Şekil 9 “Eğer Türkiye TTIP anlaşmasına dahil edilmezse, aşağıdaki politika seçenekleri şirketinizi nasıl etkiler?”

Sonuç

Bu çalışma, Amerikan şirketlerinin Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı'nın (TTIP) olası potansiyel ekonomik etkileri hakkındaki algısını, iki farklı ekonomi etki senaryosu altında incelemektedir. Bu senaryolar (i) Türkiye'nin TTIP anlaşmasına dahil edildiği ve (ii) Türkiye'nin anlaşmanın dışında tutulduğu, ancak AB ile Gümrük Birliği içerisinde kaldığı iki farklı senaryo olarak sunulmuştur. Çalışma özellikle TTIP'in Türkiye'de faaliyet gösteren Amerikan şirketleri üzerindeki etkisini bu iki senaryo ve alternatif politika önerileri ışığında incelemiştir.

Genel olarak sonuçlar, Türkiye'nin TTIP'e dahil olmasının olumlu etkileri olacağını ve Türkiye'de faaliyet gösteren Amerikan şirketleri için büyüme ve ticaretin artması anlamına geleceğini ortaya koymaktadır. Buna göre, araştırmaya katılan Amerikan şirketlerinin %79'u eğer Türkiye TTIP'e dahil edilirse faaliyetlerinin büyük ölçüde fayda sağlayacağı ortak görüşünü paylaşmaktadır. Katılımcıların %66'sı bu durumun kendilerini ülkede daha çok yatırım yapmaya teşvik edeceğini ifade etmekte ve %24'ü yatırımlarının oranının önemli ölçüde artacağını belirtmektedir.

Diğer taraftan, Türkiye'de faaliyet gösteren Amerikan şirketlerinin büyük bölümü, Türkiye'nin TTIP'e dahil edilmemesi halinde olumsuz etkilenecektir. Bu etkiler, Türkiye ekonomisi üzerinde olumsuz etkiler ve yurt içi talepte düşüş, Avrupa ve Amerika pazarlarında daha güçlü ithalat rekabeti, şirketler için olası maliyetler yaratacak kanun ve yönetmelik değişiklikleri de dahil olmak üzere birçok farklı kanaldan hissedilecektir. TTIP'in Türkiye'de faaliyet gösteren bağımsız ABD şirketleri üzerindeki etkilerine bakıldığında ise değerlendirmeler şirketlerin *ihracat ya da iç pazara yönelmeleri, üretim hatları ve ihracat destinasyonlarına* göre değişiklik göstermektedir.

Bununla birlikte, Türkiye'nin dahil olmadığı bir TTIP anlaşmasının yer aldığı senaryoda dahi Amerikan şirketleri, Türkiye'nin iş ve yatırım potansiyeli ve sağlam pazar dinamikleri nedeniyle ülkede faaliyetlerini sürdüreceklerini belirtmişlerdir. Ancak yatırımların devamı için ön koşul, iş ve yatırım ortamına yönelik ekonomik reformların istikrarlı bir şekilde uygulanmasıdır. Bu politika önerisi, araştırmaya katılan ABD şirketleri tarafından %70'lik bir oranla en yüksek oranda tercih edilen öneridir. Bu şirketler, bu tür kanun ve yönetmeliklerin Amerikan şirketlerinin faaliyetlerini olumlu yönde etkileyeceği ve Türkiye'nin ABD yatırımlarını ve ticaretteki payını artırmayı sürdüreceği anlayışını paylaşmaktadır.

REFERANSLAR

- Akman, S. M., Evenett, S.J. & Low, P. (2005). *Katalizör? TTIP'in geri kalanlar üzerindeki etkisi*. Bir VoxEU.org Kitabı. Alınan yer: http://www.voxeu.org/sites/default/files/file/TTIP_23march.pdf
- AmCham Türkiye/ABFT (2015). Türkiye'de İş ve Yatırım Ortamı Araştırması 2014 – 2015. American Business Forum in Turkey.
- Cummings, J., J. Manyika, L. Mendonca, E. Greenberg, S. Aronowitz, R. Chopra, K. Elkin, S. Ramaswamy, J. Soni, ve A. Watson (2010). *Birleşik Devletlerde büyüme ve rekabet gücü: Çokuluslu şirketlerin rolü*. McKinsey Global Institute.
- Felbermayr, G. J., & Larch, M. (2013). *Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP): Potansiyeller, Problemler ve Bakış Açıları*. Münih Üniversitesi Ekonomik Araştırma Ifo Enstitüsü. (Ifo Institute for Economic Research at the University of Munich.)
- Mavuş, M., Oduncu, A. & Güneş, D. (2013). Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığının (TTIP) Türk Ekonomisi Üzerindeki Muhtemel Etkileri. Münih Kişisel RePEc Arşivi (2013).
- Öztırak, F. ve Duvar, O. B. (2014). *AB-ABD arasında gerçekleştirilecek Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı Anlaşması*. Toplumcu Düşünce Enstitüsü Değerlendirme Raporu.
- Kirişçi, K. (2015). TTIP'in Genişletilmesi ve Türkiye Vakası. Wilson Center Türkiye Yayınları. (Wilson Center Turkey Papers.)
- Francois, J., Manchin, M., Norberg, H., Pindyuk, O. & Tomberger, P. (2013). *Ticaret ve Yatırımdaki Engelleri Azaltma: Ekonomik Değerlendirme*. Ekonomik Politika Araştırma Merkezi, Londra. (Center for Economic Policy Research, London.)
- Manrique Gil, M. & Lerch, M. (2015). *TTIP'in Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerindeki Potansiyel Etkileri: Mevcut Literatür ve Seçilmiş Konuların İncelemesi*. Avrupa Parlamentosunun Düşündükleri. (European Parliament Think Thank.)
- Slaughter, M. J. (2009). ABD Çokuluslu Şirketleri ABD Ekonomisini Nasıl Güçlendiriyor. İşletme Yuvarlak Masası ve Birleşik Devletler Konsey Kuruluşu. (Business Roundtable and the United States Council Foundation.)